

Elevundersøkelsene: Mobbing og uro; Noen trender over år.

Notat 7.mai 2009 utarbeidet av Per E. Garmannslund, Oxford Research

Elevundersøkelsen er en nettbasert undersøkelse der elever i grunnskolen og videregående skole har mulighet til å gi tilbakemeldinger på læringsmiljøet. Undersøkelsen gjennomføres i regi av Utdanningsdirektoratet og Oxford Research gjennomfører analyser og rapporterer fra undersøkelsene. Elevundersøkelsen er obligatorisk for elever på 5., 7. og 10. trinn i grunnskolen og i videregående skole for elever ved Vg1. For øvrige trinn er undersøkelsen frivillig. I alt besvarer hvert år rundt 300 000 elever spørsmålene i Elevundersøkelsen.

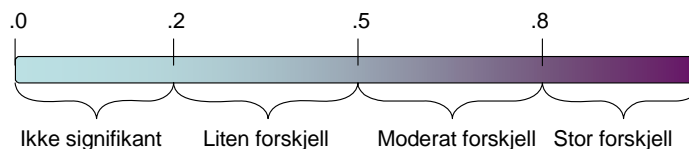
I dette notatet ser vi på noen trender når det gjelder spørsmål knyttet til mobbing og uro. Hensikten med notatet er å peke på funn som kan være interessant å ha oversikt over før den endelige rapport fra Elevundersøkelsene foreligger.

Ved å sammenligne resultatene over flere år vil en kunne se om det er noen tendenser til endring. I datamaterialet som ligger til grunn fra elevundersøkelsene kan en ikke uten videre sammenligne data fra 2007 til 2009 med data fra de foregående årene. Dette skyldes at det i 2007 ble foretatt endringer i spørreskjemaet.

Vi har valgt å bruke frekvenstabeller med prosentandeler for å synliggjøre endringer. I tillegg benytter vi oss av "Effect size" (ES). "Effect size" estimeres som forskjellen mellom middelverdiene for to grupper målt i standard avvik (forskjellen delt på standard avvik). Følgende intervaller benyttes som grenser for signifikans: Verdier lavere enn 0,2 (forskjellen er mindre enn 0.2 standard avvik) betraktes som ikke signifikant eller ubetydelig, verdier mellom 0,20 og 0,49 betraktes som små, verdier mellom 0,50 og 0,79 betraktes som moderate, mens verdier over 0,8 betraktes som store (Cohen, 1988). Disse grenseverdiene er vanlig benyttet i forskningslitteraturen.

Figur 1 under illustrerer forholdet mellom "Effect size" og grad av forskjell.

Figur 1 Effect size og grad av forskjell

Et problem med å bruke ES som mål på signifikans når det gjelder forskjeller i mobbing, er at svarkategoriene på spørsmål om mobbing inneholder tidsrom av varierende størrelse. I tillegg er svarene på spørsmål om mobbing skjevfordelt. Å tillegge svarene verdier fra 1 til 5, for deretter å beregne gjennomsnitt av disse verdiene, er derfor usikkert.

1.1 Trend knyttet til mobbing

Hovedinntrykket fra Elevundersøkelsen 2009 er at det er en svak nedadgående trend når det gjelder spørsmål knyttet til mobbing. Mobbing er et begrep som vekker følelser og engasjement hos de fleste som er opptatt av læringsmiljøet i skolen. Likevel er det komplisert å kommunisere rundt et begrep som mobbing, fordi ulike aktører ofte har ulike oppfatninger om hva mobbing er. Utdanningsdirektoratet definerer i Elevundersøkelsen mobbing slik:

”Med mobbing mener vi gjentatt negativ eller ”ondsinnnet” atferd fra en eller flere rettet mot en elev som har vanskelig for å forsvare seg. Gjentatt erting på en ubehagelig og sårende måte er også mobbing.”

Dette er en definisjon som også ligger tett opp til den definisjonen som Senter for atferdsforskning ved Universitetet i Stavanger benytter på mobbing:

”Vi kaller det mobbing når én eller flere (sammen) er uvennlige og ubehagelige mot en annen som ikke så lett kan forsvare seg, og når dette gjentar seg. Dette kan f. eks være ved at han/hun blir sparket, slått eller dyttet. Det er også mobbing når han/hun blir mye ertet eller utestengt fra de andre.”

Det gjentakende elementet i den negative eller ”ondsinnete” atferden er også et poeng hos Olweus og Roland i deres tidlige beskrivelse av fenomenet mobbing (Olweus & Roland, 1983). Gjentakelse og hyppighet er et viktig element når begrepet skal operasjonaliseres slik at det passer i et spørreskjema og kan være gjenstand for analyse og fortolkning. I Elevundersøkelsen stilles det følgende spørsmål til elevene: *Er du blitt mobbet på skolen de siste månedene?* Spørsmålet har følgende svaralternativer: *Ikke i det hele tatt – En sjelden gang - 2 eller 3 ganger i måneden - Omtrent 1 gang i uken – Flere ganger i uken.* I denne operasjonaliseringen av begrepet overfor elevene, så kan det stilles spørsmål om ”en sjelden gang” kan klassifiseres som mobbing. I neste svaralternativ er hyppighet mer konkretisert ” 2 eller 3 ganger i måneden”. Vi vil hevde at med bakgrunn i de definisjoner som ligger til grunn for begrepet mobbing, så faller bare de som har svart at de blir mobbet 2 eller 3 ganger i måneden eller mer inn under begrepet mobbing. Det betyr ikke at det er uvesentlig at noen elever også opplever å bli plaget en sjelden gang. Dette er også selvsagt forhold som det er viktig at den enkelte skole tar tak i. Det er også begrunnelsen for at en velger å inneha dette svaralternativet i Elevundersøkelsen, slik at dette forholdet også blir synliggjort.

Prosentandelen elever som har oppgitt å ha blitt mobbet overhodet, inkludert dem som har oppgitt alternativet ”en sjelden gang”, er nedenfor vist for årene 2005 til 2009.

- 2005: 24,7 %
- 2006: 23,8 %
- 2007: 23,2 %
- 2008: 24,0 %
- 2009: 23,6 %

Vi har tatt med gruppen som oppgir ”en sjelden gang” for å vise helheten når det gjelder elevers opplevelse av å ha blitt plaget på skolen. Vi ser av tallene at den svake økningen fra 2007 til 2008 nå er redusert noe. Selv om tallene fra 2005 til 2009 viser en nedgang 1,4 % så kan dette ikke direkte sammenlignes fordi en endret spørsmålene i undersøkelsen fra og med 2007. Tallene fra 2007 til 2009 viser kun mindre variasjoner.

Tabell 1 viser svarfordelingen for 2007, 2008 og 2009. Den svake nedgangen i andelen elever som opplever å ha blitt mobbet eller plaget en sjelden gang fordeler seg forholdsvis jevnt ut over de ulike svaralternativene med unntak av 2-3 ganger i måneden, som har en svak oppgang.

Tabell 1

Er du blitt mobbet på skolen de siste månedene?			
	2007	2008	2009
Flere ganger i uken	3,3	3,5	3,3
Omtrent 1 gang i uken	1,8	1,9	1,9
2 eller 3 ganger i måneden	2,9	3,2	3,3
En sjelden gang	15,2	15,4	15,1
Ikke i det hele tatt	76,8	76,0	76,4
Total	100,0	100,0	100,0

Tallene for 2008 og 2009 er svært sammenfallende, men vi vil peke på at det er en liten økning i andelen elever som mener at de ikke har vært mobbet. Dette faller også sammen med en liten nedgang i elever som er plaget en sjelden gang. Disse to danner en svak positiv trend samlet sett for alle elever som har besvart Elevundersøkelsen. Tallene for dem som mener seg mobbet holder seg stabile de siste tre årene, men med en svak økning av elever som opplever å bli mobbet 2-3 ganger i måneden. Vi vil peke på at endringene er små og ikke gir utslag i signifikante effektstørrelser. Alle resultater må derfor tolkes med forsiktighet. På den ene siden kan en hevde at det er gledelig med en forsiktig positiv utvikling når det gjelder omfanget av elever som har opplevd å bli mobbet eller plaget. Men på den andre siden så kan en hevde de senere års økende fokus og innsats mot mobbing, kunne gi grunn til å forvente en tydeligere nedgang i andelen elever som opplever mobbing.

I analysene har vi skilt mellom 5. - 7. trinn, ungdomstrinnet og videregående skole. Tabell 2 viser en liten økning fra 2008 til 2009 i andelen elever på 5.-7. trinn som rapporterer at de blir mobbet ”2 eller 3 ganger i måneden” og ”flere ganger i uken”. Endringene er minimale og det er mest nærliggende å tolke dette som tilfeldige variasjoner.

Tabell 2

Er du blitt mobbet på skolen de siste månedene?			
5.-7. trinn	2007	2008	2009
Flere ganger i uken	3,1	3,1	3,2
Omtrent 1 gang i uken	2,5	2,7	2,7
2 eller 3 ganger i måneden	3,8	4,1	4,2
En sjelden gang	19,0	19,5	19,2
Ikke i det hele tatt	71,7	70,6	70,7
	100,0	100,0	100,0

For ungdomstrinnet er det en svak nedgang, spesielt for de som oppgir å bli mobbet ”flere ganger i uken” og ”omtrent 1 gang i uken” (tabell 3).

Tabell 3

Er du blitt mobbet på skolen de siste månedene?			
Ungdomstrinnet	2007	2008	2009
Flere ganger i uken	4,0	4,6	4,3
Omtrent 1 gang i uken	1,8	1,9	1,8
2 eller 3 ganger i måneden	3,0	3,2	3,3
En sjelden gang	15,3	15,4	15,4
Ikke i det hele tatt	75,8	75,0	75,2
	100,0	100,0	100,0

Når det gjelder videregående skole er det en svak økning i andelen elever som opplever å bli plaget en sjelden gang og en tilsvarende nedgang i elever som ikke opplever mobbing i det hele tatt (tabell 4). Tall for de øvrige svarkategoriene holder seg stabile.

Tabell 4

Er du blitt mobbet på skolen de siste månedene?			
Videregående skole	2007	2008	2009
Flere ganger i uken	2,6	2,7	2,7
Omtrent 1 gang i uken	1,1	1,1	1,1
2 eller 3 ganger i måneden	2,0	2,3	2,3
En sjelden gang	11,3	10,9	11,1
Ikke i det hele tatt	83,1	83,0	82,8
	100,0	100,0	100,0

Tendensene er svake og nyanseres når en deler inn på trinnene i skoleforløpet, men samlet sett er det en svak tendens som kan tolkes positivt. Men det behøves tydeligere endringer over flere år før en kan hevde at dette viser seg som en trend.

1.2 Trend knyttet til uro

Elevundersøkelsen har tre spørsmål knyttet til uro. Disse har vært inkludert i undersøkelsene fra 2007. I tidligere undersøkelser er det ikke sammenlignbare spørsmål. Det er ingen signifikante funn basert på estimering av ”Effect size” for disse spørsmålene. Men vi registrerer at andelen elever, som opplever at lærerne ”svært ofte eller alltid” må bruke tid på å få ro i klassen, går ned med 1,3 prosentpoeng fra 2008 til 2009.

- 2007: 14,9 %
- 2008: 15,4 %

- 2009: 14,1 %

Det er kun mindre variasjoner mellom de ulike trinnene og små endringer i fordelingen på de to andre spørsmålene om uro i timene. I tabell 5 og 6 gjengir vi fordelingen for samlet elevgruppe i Elevundersøkelsen fra 2007 til 2009.

Tabell 5

Forstyrer du andre elever når de arbeider?			
	2007	2008	2009
Svært ofte eller alltid	4,7	4,7	4,5
Ofte	5,2	5,2	5,1
Av og til	24,5	23,1	23,0
Sjelden	47,7	47,6	48,2
Aldri	17,9	19,4	19,2
Total	100,0	100,0	100,0

Tabell 5 viser at det er kun mindre variasjoner mellom fordelingene fra 2008 til 2009 når det gjelder elevenes mening om de forstyrrer andre elever når de arbeider.

Tabell 6

Blir du forstyrret av at andre elever lager bråk og uro i arbeidsøktene?			
	2007	2008	2009
Svært ofte eller alltid	11,1	12,0	11,4
Ofte	18,6	18,9	18,4
Av og til	38,1	37,4	37,5
Sjelden	24,0	23,5	24,4
Aldri	8,2	8,2	8,2
Total	100,0	100,0	100,0

Tabell 6 viser en liten nedgang for svaralternativene ”svært ofte” og ”ofte” på spørsmålet om elevene blir forstyrret av andre elever. Men samlet sett er det kun små forskjeller de tre siste årene på spørsmålene rundt uro. Ingen av variablene viser signifikante funn basert på estimering av ”Effect size”. Det er positivt å registrere at en klart mindre andel elever mener at læreren må benytte mindre tid for å få ro i klassen, men en behøver å se denne tendensen over flere år for å kunne betrakte det som en trend.

1.3 Diskriminering

I Elevundersøkelsen stilles det spørsmål til elevene på ungdomstrinnet og i videregående skole om de opplever å ha blitt diskriminert av ulike grunner som kjønn eller nasjonalitet. Fra 2007 til 2008 steg andelen elever som oppgir å ha blitt diskriminert, ”flere ganger i uken”, på grunn av nasjonalitet. Denne utviklingen er snudd fra 2008 til 2009. Tilsvarende øker andelen elever som ikke har opplevd å bli diskriminert.

”Effect size” gir ikke signifikante utslag, men er i grenseland mtp en signifikant svak effektstørrelse (ES=-.19)

Tabell 7

Er du blitt utsatt for urettferdig behandling/diskriminering på skolen på grunn av nasjonalitet?			
	2007	2008	2009
Flere ganger i uken	2,2	2,7	2,2
Omtrent 1 gang i uken	0,6	0,7	0,6
2 eller 3 ganger i måneden	1,5	1,8	1,8
En sjelden gang	5,0	6,3	5,0
Ikke i det hele tatt	90,7	88,4	90,4
Total	100,0	100,0	100,0